

Федорова М.А., Нужда А. Змістова структура ціннісного ставлення до батьківщини у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць*. Житомир: ФОП Левковець, 2023. С.203-207.

ЗМІСТОВА СТРУКТУРА ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Федорова Марія, канд. педагогічних наук, доцент,
Нужда Анна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Актуальність проблеми. Дошкільний вік – період, коли закладаються основи ціннісного ставлення до Батьківщини. Саме у дошкільному віці закладаються моральні якості особистості, система цінностей, у тому числі любов до батьківщини, усвідомлення себе як частини українського народу, основи майбутньої громадянської позиції. Дитина дошкільного віку відкрита та сприйнятлива до всього нового, вона допитлива та активна. Ці властивості дозволяють виховувати патріотизм, ціннісне ставлення до батьківщини, до традицій та звичаїв народу, рідної мови, інтерес до своєї історії.

Аналіз досліджень та публікацій. Ціннісні ставлення – це ставлення людини до найвищих (високого рівня абстракції) цінностей, такі, як «людина», «життя», «суспільство», «праця», «пізнання», «совість», «свобода». Особливо слід виділити ціннісне ставлення до Батьківщини, спільноти людей, серед яких дитина виросла і пізнала радість життя.

Л.Ільїна та Г.Посохова показали динаміку розвитку ціннісного ставлення до Батьківщини у дітей дошкільного і шкільного віку. 1-й етап – інстинктивний патріотизм, який виражається в словах: «Я люблю Батьківщину, за що – не знаю». Опора на інстинктивний характер патріотизму у вихованні дітей дуже важлива, оскільки є базою для розвитку у дітей свідомого патріотизму.

2-й етап – формування любові до ближніх. Цей етап можна охарактеризувати як прихильність до соціального середовища – оточуючих

людей з їх менталітетом, взаємовідносинами, звичаями, законами. Ставлення до близьких і рідних, всього народу в цілому є важливим компонентом змісту патріотизму. «Особливо треба вселити дітям споріднену справедливості чесноту – готовність прислужити іншим і потребу у цьому, – писав Я.Коменський.

3-й етап – розвиток прихильності до природного середовища Батьківщини з її річками, змінами сезонів, холодним і теплим кліматом, що виявляється в інтересі до навколишньої природи, викликає приємні спогади про дитинство у дорослої людини.

4-й етап – розвиток прихильності до духовного середовища: народної творчості та мистецтва, літератури, науки тощо. Однією з важливих складових патріотизму є також знання і шанобливе ставлення до рідної мови.

5-й етап – позитивне ставлення до рідної мови. На цьому етапі важливим є виховання громадянськості, як найвищого вияву патріотизму. Важливою є постановка питання про гармонізацію прав дорослих і дітей в сім'ї.

6-й етап – вивчення культурно-історичного розвитку інших народів в перехід від ідеї свого народу до ідеї держави і народу в цілому. Особливістю патріотизму стає усунення ворожнечі до інших народів і готовність людини трудитися для всього людства, якщо вона може принести йому користь.

7-й етап – активний характер патріотизму, який проявляється в практичній діяльності на благо батьківщини.

О. Вишневський виділяє такі етапи становлення національної свідомості: етап ранньої етнічно-територіальної самосвідомості, який є базовим у вихованні ціннісного ставлення до батьківщини. Цей етап реалізується у середньому і старшому дошкільному віці і основними соціальними інститутами його реалізації є сім'я та заклад дошкільної освіти. Його результатом є формування почуття любові до середовища, що оточує дитину, до рідного краю. Другим етапом є етап державно-патріотичної самосвідомості, коли ціннісне ставлення до батьківщини поширюється до рівня державності і проявляється в любові, повазі до своєї держави [2, с. 42].

Проходження даних етапів свідчить про соціальну і патріотичну зрілість людини.

Мета статті. Обґрунтувати змістову структуру ціннісного ставлення до Батьківщини у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. На кожному віковому етапі прояви ціннісного ставлення до Батьківщини мають свої особливості. У дитини старшого дошкільного віку це проявляється як потреба брати участь у справах на благо оточуючих людей, представників живої природи, наявність таких якостей, як співчуття, почуття власної гідності, усвідомлення себе частиною навколишнього світу. У дошкільному віці ціннісне ставлення до Батьківщини включає, перш за все, любов до рідної сім'ї, рідного міста, рідної природи, повагу до історії свого народу, усвідомлення приналежності до національної культури (І.Бех, К.Чорна, В.Щетиніна).

У період старшого дошкільного віку розвиваються високі соціальні мотиви і моральні почуття. У цей період починають розвиватися ті риси характеру, які пов'язують дитину зі своїм народом, своєю країною. Коріння цього впливу – у мові народу, яку засвоює дитина, в народних піснях, музиці, іграх, іграшках, враженнях про природу рідного краю, про працю, побут, звичаї та традиції людей, серед яких вона живе.

До особливостей психічного розвитку, які варто враховувати при формуванні ціннісного ставлення до батьківщини, належать: підвищена емоційна чуйність; синкретичність світосприйняття; глибина вражень, обумовлена їх первинністю і новизною; правдивість, змістовність, яскравість, барвистість образів, що сприймаються і створюються; прагнення до експериментування при освоєнні світу (Т.Дуткевич) [3].

Передумовами формування ціннісного ставлення до Батьківщини виступають особливості розвитку особистості дитини. У дітей п'яти років відбувається різкий стрибок в усвідомленні своєї етнічної приналежності. Значна частина дітей старшого дошкільного віку правильно визначає свою національну приналежність і мову, якою спілкуються. Г.Костюк вважає, що в

старшому дошкільному віці увага дитини спрямована не тільки на предметно-операційне середовище, що її оточує, але і на сферу відносин з іншими людьми. У віці шести років дитина починає сприймати іншу людину в розмаїтті її властивостей, індивідуальних особливостей.

У дошкільному віці з'являється почуття національної самосвідомості. Важливим є той факт, що в процесі формування ціннісного ставлення до рідного краю емоційні переживання дітей стають більш глибокими і стійкими. Діти дошкільного віку здатні продемонструвати турботу про однолітків і рідних. Тому необхідно знайомити дитину з основними сферами суспільного життя, починати формувати елементарні патріотичні почуття. Ці почуття тільки з'являються, але дуже важливі для майбутнього становлення особистості людини, зазначає С.Матвієнко.

При формуванні ціннісного ставлення до Батьківщини у дошкільників необхідно враховувати їх вікові особливості. Рівень уявлень дітей про рідний край багато в чому обумовлюється змістом матеріалу, відібраним вихователем, його доступністю, організацією предметно-розвивального середовища в групі ЗДО. Процес пізнання повинен бути наочним, щоб дитина безпосередньо бачила, чула, сприймала органами чуття навколишній світ.

В.Селіванов вказує, що у дітей старшого дошкільного віку почуття співпереживання трансформується в стійке новоутворення особистості, яке здатне проявлятися в різних ситуаціях. Здатність до співпереживання впливає на поведінку дітей, стає мотивом їх поведінки. Стійка стабілізація почуттів і виникнення співпереживання є головним придбанням морального розвитку старших дошкільників. Відбувається зміна внутрішніх установок в ставленні до людей, до природних об'єктів, з'являється радість від спілкування і взаємодії з ними.

Л.Божович пише, що у старших дошкільників розвивається загальна позитивна спрямованість особистості, тим самим створюється стрижень особистості дитини. Тому автор вважає, що при організації процесу виховання ціннісного ставлення до Батьківщини слід спиратися на почуття

співпереживання, використовувати методи, що здатні викликати емоційні переживання у дошкільників.

Особливістю дошкільного віку є здатність до наслідування, оскільки поки що недостатньо розвинене критичне мислення. Здатність до наслідування полягає в тому, що діти піддаються зовнішнім впливам, копіюють те, що бачать в оточуючому середовищі (як хороше, так і погане). Таким чином, одним з методів виховання ціннісного ставлення до Батьківщини стає особистий приклад дорослих (вихователів, батьків, інших людей).

На основі аналізу наукової літератури можна виділити такі компоненти ціннісного ставлення до Батьківщини у старших дошкільників:

- когнітивний компонент – оволодіння дітьми доступним обсягом уявлень і знань про оточуючий світ: про історію країни, соціальний устрій суспільства, традиції та культуру народу, природу рідного краю;

- емоційно-мотиваційний – переживання особистістю позитивного ставлення до навколишнього світу, любові до рідного міста (села), країни, гордості за досягнення народу, поваги до історичного минулого своєї країни, захоплення народною культурою і творчістю, переживання поваги до рідної мови, любові до природи рідного краю, прояв інтересу до них, прагнення брати участь в суспільно корисній праці;

- поведінковий компонент – уміння і навички, що реалізують емоційно відчуті і усвідомлені знання в діяльності (прояв турботи про батьків, надання допомоги дорослим, готовність виконати завдання дорослого, дбайливе ставлення до природи, речей, громадського майна, вміння відобразити отримані знання у творчій діяльності), наявність комплексу морально-вольових якостей, розвиток яких забезпечує ціннісне ставлення до Батьківщини.

Висновки. Аналіз наукової літератури дозволяє виділити компоненти ціннісного ставлення до рідного краю у старших дошкільників: когнітивний компонент, емоційно-мотиваційний, поведінковий.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 6. С. 4–8.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Львів, 1996. 238 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Солонська А., Майгутяк Н. Формування патріотичних почуттів у старших дошкільників. Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. у-тету: зб. наук. праць. Серія: Педагогіка. 2017. Вип. 2 (19). С. 88–92.